

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 35.052.27
Національного університету
«Львівська політехніка»
д. е. н., професору
Подольчаку Н. Ю.

ВІДГУК

офіційного опонента **Лопушинського Івана Петровича**,
доктора наук з державного управління, професора, заслуженого працівника освіти
України, завідувача кафедри публічного управління, адміністрування і
національної безпеки Інституту гуманітарної підготовки та державного
управління Івано-Франківського національного технічного університету
нафти і газу

на дисертаційну роботу Журавель Юлії Вікторівни
**«ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ»**,

подану до спеціалізованої вченої ради Д 35.052.27
Національного університету «Львівська політехніка»
на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління
за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження

У контексті глобалізації та інтеграційних процесів, що відбуваються у світовому освітньому просторі, питання конкурентоспроможності закладів освіти набуває особливої актуальності. Зміцнення позицій національної освіти на міжнародному рівні вимагає ефективного впровадження інноваційних підходів в управлінні освітніми процесами та розроблення державних стратегій, що забезпечують розвиток конкурентних переваг закладів освіти України. У цьому контексті державне регулювання конкурентоспроможності закладів освіти стає ключовим інструментом вирішення завдань, пов'язаних із підвищенням якості освіти, її доступності та відповідності потребам сучасного ринку праці. Останнім часом відкрилися нові можливості для реформування та адаптації освітньої системи, спрямовані на зміцнення її стійкості в умовах воєнного стану в Україні та здатності реагувати на сучасні виклики глобалізованого світу. Саме тому актуальність теми дисертаційного дослідження Ю. В. Журавель не викликає сумнівів.

*Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації*

Проведений аналіз змісту дисертації та реферату свідчить, що наукову новизну дослідження сформульовано авторкою самостійно, вона має належний рівень теоретичного, методологічного й емпіричного обґрунтування та вірогідності. Це зумовлено, насамперед, глибоким вивченням літератури за темою дисертаційної роботи та використанням у роботі широкого й водночас репрезентативного кола наукових джерел.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі, також підтверджується відповідністю принципів положень дослідження поставленим меті – розроблення теоретико-методологічних засад та науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти в Україні.

Об'єкт (конкурентоспроможність закладів освіти) та предмет (державне регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України в умовах сучасних викликів) дослідження узгоджено з метою, завданнями та проблематикою дослідження, саме тому вони не викликають заперечень. Завдання, що поставлені в дисертаційній роботі, відповідають її меті та охоплюють всю широту досліджуваної проблематики.

Вдале використання комплексу наукових методів дозволило авторці здійснити цілісний розгляд проблеми, зробити теоретичні узагальнення та сформулювати обґрунтовані висновки.

Робота Ю. В. Журавель вирізняється змістовністю, логічною побудовою викладенням матеріалу, комплексним розкриттям досліджуваної проблеми. Це дозволило здобувачці визначити дискусійні й недостатньо опрацьовані аспекти обраної теми і окреслити новий напрямок для власного дослідження.

Тема і структура дисертаційної роботи є взаємопов'язаними та взаємозумовленими, архітектоніка дисертації загалом відбиває цілісну творчу схему наукового дослідження, зокрема, містить чіткий розподіл тексту дисертації на окремі частини, логічно підпорядковані як між собою, так і основній ідеї дослідження. Зміст дисертації, у цілому, демонструє високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, які містять у собі елементи новизни щодо державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України.

Позитивний висновок щодо обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується аналізом змісту структурних частин рецензованої дисертації. Структура дисертаційної роботи Ю. В. Журавель є логічною та обґрунтованою.

У 1 розділі дисертаційної роботи – «Теоретико-методологічні засади державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти» авторка розглядає стан наукового розроблення та генезис конкурентоспроможності освітньої діяльності (підрозділ 1.1), де зазначає, що конкурентоспроможність включає в себе якість навчання, наукову діяльність, міжнародну співпрацю, а також здатність інституцій адаптуватися до змінних умов зовнішнього середовища. (с. 51); зростання конкурентоспроможності освітньої діяльності вимагає розроблення та впровадження ефективних управлінських стратегій, заснованих на сучасних наукових підходах та методологіях управління якістю (с. 61); зростання конкурентоспроможності в освітній сфері є багатовекторним завданням, що вимагає комплексного підходу та стратегічного планування на рівні кожного освітнього закладу, з урахуванням глобальних тенденцій і національних особливостей (с. 62). У підрозділі 1.2. авторка досліджує роль освіти в соціально-економічних процесах розвитку країни в сучасних умовах. Зазначається, що оновлення системи освіти та наукових досліджень повинно стати ключовим завданням України у ХХІ столітті, з метою розвитку економіки, заснованої на знаннях (с. 66). Підрозділ 1.3 присвячено аналізу змісту державного регулювання в освітній сфері та його особливості щодо конкурентоспроможності закладів освіти (с. 72-86). Зазначається, що оперативні напрямки державної політики у сфері освіти мають бути орієнтованими на швидке впровадження якісних перетворень у короткостроковій перспективі з метою адресації актуальних викликів та вирішення нагальних проблем.

У 2 розділі дисертації – «Концепція формування комплексного механізму державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України» розглядається комплексний механізм державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти (с. 89-102), право на безкоштовну освіту громадян України як чинник впливу на конкурентоспроможність закладів освіти (с. 103-123), глобалізаційні та євроінтеграційні виклики застосування механізмів державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України (с. 124-143). Наголошується, що комплексний механізм державного регулювання поєднує правовий, адміністративний, бюджетний, фінансовий, інвестиційний, інституційний, соціальний та інформаційний інструментарій, застосування якого насамперед має бути націленим на стимулювання закладів освіти до неперервного поліпшення якості й доступності освітніх послуг відповідно до перспективних потреб ринку праці та економіки та продукування в разі потреби нових послуг (с. 103). Заслуговує на увагу твердження авторки, що конкурентоспроможність закладів освіти є умовою протидії міграційним втратам молоді, а пропозиція якісних освітніх послуг на безоплатній основі має бути центральним інструментом у цьому плані (с. 123). Для збереження конкурентних позицій вітчизняних закладів

освіти в глобальному та європейському освітньому просторі, на переконання авторки дослідження, потрібно враховувати світову практику державної підтримки освітньої сфери. Аналіз авторкою глобалізаційних та євроінтеграційних викликів застосування механізмів державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України переконує в потребі збереження вагомості державного регулювання закладів освіти на шляху забезпечення їх конкурентоспроможності. Лише за умов постійного входження вітчизняних закладів вищої освіти до авторитетних міжнародних рейтингів, високих оцінок роботодавцями якості підготовки фахівців і робітників, високої самооцінки якості навчання самими здобувачами освіти з віддзеркаленням на інноваційних результатах праці при низьких міграційних втратах можна стверджувати, що застосування механізмів державного регулювання є ефективним та допускає посилення автономізації діяльності закладів освіти в умовах розвитку ринку освітніх послуг (с. 143).

У 3 розділі дисертації – «Аналіз конкурентоспроможності закладів освіти України через призму оцінювання ефективності механізмів державного регулювання» (с. 146-193) розглядаються методичні підходи до аналізу конкурентоспроможності закладів освіти в статистичній оцінці (міждержавний, міжрегіональний і міжінституційний виміри), проблеми і тенденції забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти України, ефективність механізмів державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України. Зроблено висновок про те, що аналіз конкурентоспроможності закладів освіти на міждержавному вимірі є критично важливим для оцінки позицій національних освітніх систем у глобальному контексті та дозволяє визначити, наскільки ефективно національні освітні системи відповідають глобальним стандартам та потребам ринку праці. Порівняння з міжнародними рейтингами та індексами, такими як PISA і Times Higher Education World University Ranking, дало змогу здобувачці визначити сильні та слабкі сторони національних систем освіти, що сприяє вдосконаленню освітніх стратегій і політик. На думку авторки, результати такого аналізу мають значний вплив на формування державної політики у сфері освіти, що сприяє підвищенню якості освіти та забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку (с. 191).

У 4 розділі дисертації – «Пріоритетні механізми державного регулювання діяльності закладів освіти України в контексті забезпечення їх конкурентоспроможності» (с. 194-249) здійснено ретроспективний аналіз ефективності та перспективи їх реалізації в умовах децентралізації державної влади бюджетних механізмів регулювання закладів освіти України, описуються державні стандарти як адміністративні механізми забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти України, розглядається стан регулювання змістовного складника освітнього процесу як конкурентної переваги закладів освіти України в

глобальному мобільному просторі. Авторкою проведено систематизацію бюджетних механізмів державного регулювання діяльності закладів освіти в Україні. Характеристику ефективності їх застосування здійснено за групами видатків з державного і місцевих бюджетів, міжбюджетних трансфертів, державного і регіонального замовлення, кредитування, фінансування інфраструктурних та науково-дослідних проєктів, визначено особливості дії державних освітніх стандартів на різних рівнях освіти, що дало змогу здобувачці виокремити основні тенденції їх оновлення в умовах активних реформ та розподілити періоди трьох поколінь освітніх стандартів в Україні; у ході з'ясування пріоритетів поліпшення освітнього процесу для підвищення конкурентоспроможності закладів освіти України авторкою розкрито його змістовні складники, а саме педагогічний, кадровий, матеріально-технічний, організаційний та інституційний; запропоновано пріоритети поліпшення освітнього процесу закладів освіти України в контексті забезпечення їх конкурентоспроможності в глобальному мобільному просторі.

У 5 розділі дисертації – «Стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти України» (с. 250-307) розглядаються міжнародні практики підвищення конкурентоспроможності освітніх закладів, описується стратегія забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти України в умовах гармонізації українського і європейського законодавства у сфері освіти та інтеграція сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, досліджується публічна політика забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти України в умовах децентралізації державної влади. Авторкою доведено, що прогресивні підходи до підвищення конкурентоспроможності закладів освіти в Україні, запозичені з міжнародної практики, вимагають впровадження інновацій у сфері управління. Це включає адаптацію моделей управління, що базуються на принципах прозорості, гнучкості та результативності. З'ясовано, що впровадження стратегічного планування та моніторингу освітніх процесів дозволяє закладам освіти оперативно реагувати на зміни на ринку праці та нові вимоги роботодавців. Показано, що інтернаціоналізація освітнього процесу є ключовим аспектом, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності закладів освіти. Доведено, що запровадження цифрових технологій у навчальний процес є одним із найвагоміших аспектів підвищення конкурентоспроможності закладів освіти, оскільки використання онлайн-навчання, інтерактивних платформ, віртуальної реальності та штучного інтелекту відкриває нові можливості для індивідуалізації навчання та забезпечення гнучкості освітніх програм.

У Висновках, зокрема, визначено, що структура комплексного механізму державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти в умовах глобалізації та інтенсифікації науково-технічного прогресу відіграє вирішальну

роль у підтримці їх конкурентоспроможності на національному та міжнародному рівнях; показано, що зміцнення позицій закладів освіти забезпечується через адаптивний механізм державного регулювання, який реагує на зміни у зовнішньому середовищі та забезпечує відповідність освітніх послуг поточним економічним і соціальним вимогам; доведено, що інтеграція системних підходів у розробленні політик сприяє формуванню стратегічних пріоритетів (с.308-317).

Сформульовані авторкою наукові положення і рекомендації є достатньо обґрунтованими, підтверджені використанням значного теоретичного, емпіричного та статистичного матеріалу, пройшли потрібну апробацію та оприлюднення. Висновки за кожним розділом є обґрунтованими, достовірними, повними та відповідають поставленим завданням. Отже, до розв'язання поставленої наукової проблеми Ю. В. Журавель підійшла комплексно, що дозволило їй зробити обґрунтовані висновки і пропозиції.

Наукова новизна одержаних результатів

дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних основ і розробленні практичних рекомендацій щодо побудови та використання механізмів державного регулювання, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності закладів освіти в Україні. У межах дослідження було отримано положення, що мають відповідну наукову новизну та виносяться на захист. Уперше в дисертаційній роботі Ю. В. Журавель розроблено структурну модель комплексного механізму державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти в Україні, що в поєднанні суб'єктно-об'єктного, цільового, інструментального та інформаційно-аналітичного складників і визначає варіативність забезпечення широкого переліку, доступності і якості освітніх послуг; перевагою відповідного комплексного механізму державного регулювання є орієнтація на здобуття конкурентних переваг закладів освіти в мобільному освітньому просторі та на ринку мобільного навчання; запропоновано інтегрований методичний підхід до аналізу конкурентоспроможності закладів освіти, що поєднує міждержавний, міжрегіональний та міжінституційний виміри на основі статистичної оцінки та дозволяє комплексно оцінювати конкурентоспроможність освітніх закладів з урахуванням специфіки національних систем освіти, регіональних відмінностей та інституційних особливостей, що підвищує точність і об'єктивність порівнянь, а також сприяє розробленню ефективних стратегій для підвищення конкурентоспроможності освітніх систем в умовах глобалізації; обґрунтовано доцільність впровадження сучасних підходів для підвищення конкурентоспроможності закладів освіти, поширених у міжнародній практиці, зокрема: інтернаціоналізація освіти, цифрова трансформація, інноваційні підходи до навчання, партнерство з бізнесом та науково-дослідницькі центри, підвищення

якості освітніх послуг, міжнародна акредитація та сертифікація, моніторинг якості освіти шляхом підвищення фінансування закладів освіти, створення умов для співпраці з бізнесом, інвестування в цифрову інфраструктуру, стимулювання мобільності здобувачів вищої освіти і науково-педагогічних та педагогічних працівників, а також посилення ролі досліджень й інновацій в навчальному процесі; запропоновано матричний підхід для визначення пріоритетів формування та реалізації публічної політики забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти України в умовах децентралізації, що передбачає побудову матриці взаємодії закладів освіти з іншими стейкхолдерами розвитку громади (владою, наукою, бізнесом, суб'єктами соціальної інфраструктури, громадськістю, населенням) і сприяє поліпшенню державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти через формування політичних, професійних, працересурсних, функціональних і міжнародних мереж.

Таким чином, розроблені та обґрунтовані в дисертаційному дослідженні наукові положення та рекомендації, з урахуванням досягнутого ними рівня новизни, є основою для вирішення практичних завдань, пов'язаних з державним регулюванням конкурентоспроможності закладів освіти України та виробленням практичних рекомендацій щодо механізмів її реалізації.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих наукових працях

Авторкою дослідження опубліковано 47 наукових праць, серед яких: 3 статті у періодичних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних Scopus/WoS; 1 розділ колективної монографії; 19 статей у наукових фахових виданнях України; 14 тез доповідей науково-практичних конференцій з яких 1 індексується в міжнародній наукометричній базі даних Scopus; 10 публікацій, що додатково відбивають результати дисертації. В опублікованих наукових працях здобувачки достатньо повно розкрито зміст усіх п'яти розділів рецензованої дисертації.

Оцінка ідентичності змісту реферату й основних положень дисертаційної роботи

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 386 сторінок. Робота містить 22 таблиці, 47 рисунків, список використаних джерел із 383 назв та 5 додатків.

Зміст дисертації цілком корелюється з темою та повністю розкриває її. Роботу написано сучасною українською літературною мовою на високому науковому рівні з використанням відповідного наукового інструментарію.

Архітектоніка та оформлення відповідають вимогам, що пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Сформульовані в дисертаційному дослідженні Ю. В. Журавель наукові положення, висновки та рекомендації є результатом особисто виконаного наукового дослідження. Реферат дисертації та публікації автора достатньо повно відбивають основні результати та висновки проведеного дисертаційного дослідження, його зміст є ідентичним змісту дисертації, основні наукові положення, висновки та рекомендації коректно та адекватно віддзеркалено в рефераті.

Практичне значення дисертаційної роботи

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні теоретико-методологічних і прикладних положень, що скеровані на систематизацію та доповнення механізмів державного регулювання, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності закладів освіти в Україні. Основні положення, висновки і рекомендації за результатами дослідження впроваджено в діяльності органів державного управління та органів місцевого самоврядування регіонального рівня (Волинська, Івано-Франківська та Львівська області).

Відповідність дисертації паспорту спеціальності

Дисертація Журавель Юлії Вікторівни на тему «Державне регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України», за своїм змістом відповідає паспорту спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління, а саме таким напрямом досліджень:

- теоретико-методологічні засади розроблення та функціонування механізмів державного управління: категорії, закономірності, принципи, методи, концепції, моделі, системи, класифікація;
- цілі, завдання, функції держави, стратегії її розвитку як чинники формування та функціонування механізмів державного управління;
- організаційний, правовий, ресурсний та інші види механізмів державного управління.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Попри те, що дисертаційну роботу Ю. В. Журавель виконано на достатньо високому теоретико-методологічному рівні, водночас мають місце й окремі дискусійні положення, зауваження та побажання:

1. На с. 52 роботи авторка зазначає, що конкурентоспроможність освітньої діяльності може бути оцінена через кілька ключових параметрів: якість навчальних програм, кваліфікацію викладацького складу, доступність та інноваційність

навчального процесу, а також залученість здобувачів вищої освіти та випускників ЗВО до наукових досліджень і практичних проєктів. Водночас, як нам видається, до таких ключових показників насамперед варто було б віднести два: якість знань випускників закладів освіти та їхня конкурентоспроможність на ринку праці. У той же час на Рис. 1.1 авторки «Об'єкт державного регулювання» є показник працевлаштування як елемент здатності конкурувати на ринку мобільного навчання.

2. На Рис. 2.1 (с. 90) авторка дослідження наводить загальну схему механізму державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти в Україні, проте в суб'єктно-об'єктному складнику, поряд з органами місцевого самоврядування, чомусь не називає органи державної влади регіонального та місцевого рівня, особливо військові адміністрації, що здійснюють суттєвий вплив на всю систему освіти і, зокрема, державне регулювання конкурентоспроможності закладів освіти.

3. На с. 155 дослідження здобувачка зазначає, що конкурентоспроможність освітніх закладів залежить від кількох чинників, таких як якість освітніх програм, рівень професійної підготовки викладачів, матеріально-технічна база, фінансові ресурси, а також репутація закладу серед роботодавців та потенційних студентів. Водночас, як нам видається, до таких чинників варто віднести й безпечність навчання, оскільки в умовах російсько-української війни саме цей чинник спонукає абітурієнтів обирати для навчання заклади вищої освіти, що розташовані в більш безпечних регіонах України або виїжджати для продовження навчання за кордон.

4. На Рис. 4.1. Бюджетні механізми державного регулювання діяльності закладів освіти в Україні (с. 197) авторка наводить бюджетні механізми забезпечення діяльності закладів освіти України. На нашу думку, до них варто було б ще додати й такий бюджетний механізм, як фінансування освіти за рахунок меценатів, громадських організацій та коштів батьків. Хоча такий механізм і не є вирішальним, проте витрачання цих коштів потребує особливої уваги з боку органів громадського управління освітою.

5. Розглядаючи в підрозділі 5.1 міжнародні практики підвищення конкурентоспроможності освітніх закладів (с. 250-266), поряд із описом загальної картини, на нашу думку, варто було б подати досвід такої роботи в передових європейських країнах, насамперед тих, що входять до Європейського Союзу, оскільки європейські прагнення України, що можуть бути реалізованими найближчими роками, вимагатимуть від нашої держави тримати конкурентоспроможність закладів освіти, насамперед вищих, на досить високому рівні, що дасть можливість зберегти контингент здобувачів вищої освіти і в перспективі – потенційних працівників у системі народного господарства України.

Водночас, висловлені зауваження та пропозиції мають, в основному, рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки дисертаційного дослідження, що в межах визначених мети та завдань є цілісним, ґрунтовним, завершеним і самостійним дослідженням актуальної теоретичної та практичної проблеми державного управління. Висловлені зауваження та пропозиції можна розглядати як перспективу дальшого вдосконалення й розвитку положень дисертаційної роботи в майбутньому.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Журавель Юлії Вікторівни «Державне регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України» є завершеною, самостійною працею на актуальну тему, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що сукупно сприяють вирішенню конкретної наукової проблеми у сфері державного управління.

Ураховуючи актуальність теми, її наукову новизну, важливість отриманих автором наукових результатів, їх обґрунтованість та достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень та висновків, уважаємо, що дисертаційна робота «Державне регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України» відповідає вимогам пп. 7 та 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 щодо докторських дисертацій, а її авторка, Журавель Юлія Вікторівна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри публічного управління,
адміністрування і національної безпеки

Інституту гуманітарної підготовки

та державного управління Івано-Франківського

національного технічного університету нафти і газу

доктор наук з державного управління, професор,

заслужений працівник освіти України

Лопушинський

Іван ЛОПУШИНСЬКИЙ

Підпис(и) *Івана Лопушинського*
посвідчую
Учений секретар ІФНТУНГ *В. Хом*
« 20 » р.

